

حکمرانی خوب شهری

(رهیافتی نوین به اقتصاد و مدیریت شهری)

انتشارات طحان

ناشر تخصصی معماری و شهرسازی

حکمروایی خوب شهری

(رهیافتی نوین به اقتصاد و مدیریت شهری)

دکتر حسین محمدپور زرنندی

رئیس مرکز آموزشی مدیریت تخصصی اقتصاد شهری، عضو هیأت علمی دانشگاه
و رئیس انجمن علمی اقتصاد شهری ایران

دکتر سید محسن طباطبایی مزدآبادی

مدرس دانشگاه خوارزمی، عضو هیأت مدرسین شهرداری تهران
و نایب رئیس انجمن علمی اقتصاد شهری ایران

نشانی اینترنتی انجمن علمی اقتصاد شهری ایران

www.iuea.ir تلفکس: ۸۸۶۵۹۰۰۴

حق چاپ، برای مؤلفان محفوظ می باشد.

سرشناسه	: محمدپور زرنندی، حسین، ۱۳۳۹ -
عنوان و نام پدیدآور	: حکمروایی خوب شهری؛ رهیافتی نوین به اقتصاد و مدیریت شهری / حسین محمدپورزرنندی، سیدمحسن طباطبایی‌مزدآبادی؛ [تحت نظارت] انجمن علمی اقتصاد شهری ایران.
مشخصات نشر	: تهران: طحان، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۳۰۰ ص:، مصور، جدول، نمودار.
شابک	: 978-600-7581-53-7
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: شهرداری
موضوع	: Municipal Ggovernment
موضوع	: سیاست شهری
موضوع	: Urban Policy
موضوع	: خدمات شهری -- مدیریت
موضوع	: Municipal Services-- Management
موضوع	: شهرداری -- نوآوری
موضوع	: Municipal government -- Technological Innovation
شناسه افزوده	: طباطبایی‌مزدآبادی، سیدمحسن، ۱۳۵۹ -
شناسه افزوده	: طهماسبی گرکانی، عاطفه، ۱۳۶۰ -
شناسه افزوده	: انجمن علمی اقتصاد شهری ایران
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۶۷۸JS /ح ۳۳م
رده بندی دیویی	: ۸۵/۳۲۰
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۷۱۷۸۵۴

انجمن علمی اقتصاد شهری ایران

حکمروایی خوب شهری (رهیافتی نوین به اقتصاد و مدیریت شهری) دکتر حسین محمدپور زرنندی و دکتر سید محسن طباطبایی‌مزدآبادی

ویراستار: عاطفه طهماسبی گرکانی

طراح جلد: بهرام قربانعلی راد

ناشر: طحان

ناظر فنی چاپ: ابوالفضل چلاغلو

لیتوگرافی: راییدگرافیک

چاپ و صحافی: آرمانسا

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۶

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۵۸۱-۵۳-۷

www.tahanpub.ir

tahan_publication@yahoo.com

تلفن مرکز پخش: ۰۲۱-۶۶۴۰۳۲۰۸-۶۶۴۰۳۱۹۱

همراه: ۰۹۱۲۱۹۸۵۶۱۷

تلفکس: ۰۲۱۶۶۹۶۷۰۵۹

پیشگفتار

منظور از حکمروایی شهری، ظرفیت و توان یکپارچه‌سازی و سازمان‌دهی به گروه‌های ذی‌نفع محلی و گروه‌های اجتماعی از یک طرف و ظرفیت و توان نمایندگی گروه‌هایی که در بیرون هستند و نیز تدوین راهبردهای کم و بیش واحد و یک‌دست در مقابل بازار، دولت، شهرها و دیگر سطوح حکومتی، از طرف دیگر است. در پس مفهوم حکمروایی، سخن از ورود شهروندان و نهادهای مردمی در مدیریت شهری است؛ یعنی شریک شدن مردم در اموری که به طور سنتی بر عهده حکومت بوده است و حکومت نیز به دلخواه خود هر آنچه را که لازم بوده به فرجام رسانده و شهرها را اداره می‌کرده است. از این رو فرق مهم مفهوم Government و Governance در این واقعیت نهفته است که در اولی بحث از دولت به تنهایی است، حال آن که در دومی مراد روابط متنوع بین نهادهای جامعه مدنی و دولت در درگیری، هدایت، کنترل و اداره امور است. حکمروایی خوب شهری، یک مفهوم هنجاری و راهبردی استراتژیک است که با هدف بهبود کارایی، کارآمدی، شفافیت، مبارزه با فساد و افزایش مسئولیت‌پذیری مسئولین اعمال می‌شود. سابقه ورود به مبحث حکمروایی شهری در کشور ما به حدود یک دهه می‌رسد و علی‌رغم تلاش‌های صورت گرفته هنوز اندوخته تئوریک قابل‌توجهی در این زمینه وجود ندارد، در بعد اجرایی نیز برخی شهرهای کشور و به‌خصوص کلان‌شهر تهران در سال‌های اخیر سعی کرده‌اند تا با ارتقای سطح مشارکت مردم در مدیریت شهری، زمینه‌ساز الگوی حکمروایی خوب شهری باشند. این کتاب با هدف عمق بخشیدن به ادبیات موجود در زمینه مدیریت شهری و نشان دادن ظرفیت‌های موجود در کشور برای کاربست این الگو و اجرایی کردن آن نگاشته شد. کتاب حاضر در هفت فصل تنظیم شده است. فصل اول به بررسی مفهوم حکمروایی خوب شهری و سیر تحول مفهومی آن پرداخته و اهداف، گونه‌ها و مدل‌های آن تعریف شده است. در فصل دوم، ابعاد، عناصر و معیارهای الگوی حکمرانی خوب مورد بحث قرار گرفته است، زیرا به عنوان یک نظریه که ریشه غربی دارد باید ابعاد و اضلاع آن به خوبی تعریف و شناسایی شوند. فصل سوم کتاب به موضوع اقتصاد و به‌خصوص اقتصاد شهری و جایگاه آن در حکمروایی خوب شهری پرداخته است؛ از آنجا که پاشنه آشیل الگوهای پیشین مدیریت شهری ضعف اقتصادی شهر است در این فصل سعی شده است پیوند بین اقتصاد و الگوی حکمروایی خوب تبیین شود. در فصل چهارم، موضوع مهم فناوری اطلاعات و ارتباطات و

جایگاه آن در حکمروایی خوب شهری مورد تحلیل قرار گرفته است. فصل پنجم کتاب به بررسی رابطه بین حکمروایی خوب و توسعه پایدار پرداخته است؛ چرا که حکمروایی خوب شهری، الگوی مدیریتی متناسب با توسعه پایدار شهری است. فصل ششم برای روشن ساختن هرچه بیشتر موضوع، به مرور تجارب جهانی حکمروایی خوب در کشورهای توسعه یافته و رو به توسعه پرداخته و سوابق چند نمونه از هر دسته را بررسی کرده است و در نهایت فصل هفتم و پایانی کتاب برای بومی کردن الگوی حکمروایی خوب شهری به بررسی ظرفیت‌های قانونی و اسناد فرادست کشور در راستای پیاده‌سازی این الگو پرداخته و فرصت‌ها و تنگناها را در این زمینه نشان داده است. امید می‌رود این کتاب با توجه به محتوایی که ذکر آن رفت بتواند گامی در جهت ارتقای وضعیت مدیریت شهری کشور و حرکت شهرها در چارچوب توسعه پایدار باشد.

دکتر حسین محمدپور زرندی
دکتر سید محسن طباطبایی مزداآبادی

باسمه تعالی

در جهان امروز، شهرها و به خصوص شهرهای کشورهای در حال توسعه، با مسائل و معضلات تقریباً مشابهی دست و پنجه نرم می‌کنند، رشد بالای جمعیت شهرها و مسائل متعاقب آن، فرصت عکس‌العمل را از مدیران و برنامه‌ریزان شهری گرفته است، از طرفی دیگر به دنبال تحولات پرشتاب جهانی، دگرگونی‌هایی در ساختار و کارکرد شهرها اتفاق افتاده است که تحلیل آنها برای مدیریت متمرکز شهری، دشوار است. در همین راستا پذیرش و اعمال تغییر در فرایند مدیریت شهری، یک ضرورت به‌شمار می‌رود که در عرصه جهانی، این تغییر رویکرد، در قالب الگوی حکمروایی خوب شهری، اتفاق افتاده است. حکمروایی خوب شهری، شیوه نوین اداره امور شهری است و نوعی کنش متقابل بین حکومت شهری، جامعه مدنی و بخش خصوصی است. مشارکت پایدار مردم و بخش خصوصی و سایر نهادهای ذی‌نفع و ذی‌نفع، با همدلی، همکاری و اعتماد متقابل، تضمین‌کننده رفاه شهری و توسعه پایدار است. حکمروایی خوب شهری همچنین نیازمند آموزش شهروندی است. سرمایه‌گذاری در آموزش توسعه‌ای و تربیت شهروندان و مدیرانی علم‌محور، مهارت‌گرا، تغییرپذیر، سیستمی‌نگر، خلاق، خودنظارت و دارای انعطاف ذهنی و دارای تحرک اندیشه که از یک طرف نسبت به حقوق خود آگاه هستند و از طرف دیگر می‌دانند که راه دستیابی به کیفیت بهتر زندگی، از طریق مشارکت فعال در امور اجتماعی، سیاسی و اقتصادی جامعه، حاصل می‌شود، ضرورتی انکارناپذیر خواهد بود. این نوع آموزش شهروندی قادر خواهد بود الگوی حکمروایی خوب شهری را در درون شهرها نهادینه کند. در همین زمینه، تولید و تقویت متون علمی و افزودن بر غنای دانش موجود در این باب، راهبردی اساسی است که انتظار می‌رود توسط نهادهای علمی و تخصصی پیگیری شود که در این راستا کتاب «حکمروایی خوب شهری؛ رهیافتی نوین به اقتصاد و مدیریت شهری» که به همت انجمن علمی اقتصاد شهری ایران و تألیف دکتر حسین محمدپور زرنندی و دکتر سیدمحسن طباطبائی مزداآبادی تهیه شده است تلاشی پیشگامانه است که با رویکردی کاربردی و مبتنی بر پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های اسناد کلان توسعه کشور انجام گرفته است. ضمن قدردانی از این اثر علمی امیدواریم تلاش برای حل مشکلات مدیریتی شهرها مسیر حرکت به سمت توسعه پایدار شهری مورد توجه سایر مراکز و نهادهای علمی و اجرایی قرار گیرد.

رئیس کمیسیون آموزش و تحقیقات مجلس شورای اسلامی

باسمه تعالی

در مقیاس جهانی، زمین در حال تبدیل شدن به یک سیاره شهری است؛ جمعیت شهرها روز به روز رو به افزایش است. این امر، موضوعات بغرنجی مانند تغییرات اقلیمی، آلودگی‌ها، افزایش فقر شهری و حاشیه‌نشینی را سبب شده است، از طرفی جهانی شدن فرهنگ، اجتماع، اقتصاد به یک رقابت فشرده در بین شهرها منجر شده است و جریان سرمایه بین‌المللی در پی تسخیر شهرهاست. در چنین فضایی، تکیه بر الگوهای پیشین مدیریت شهری که ضعف آنها آشکار شده است و از درون آنها شهر پایدار و اقتصاد شهری پویا شکل نمی‌گیرد، بیهوده است و باید به دنبال یک تغییر نگرش و به‌کارگیری مدل‌های جدید حکومت در شهرها بود؛ این الگو امروزه تحت عنوان حکمروایی خوب شهری در اقصی نقاط جهان به‌کار گرفته می‌شود و در کشور ما نیز مرحله تبیین نظری و بومی‌سازی را پشت سر می‌گذارد؛ زیرا حکمروایی خوب شهری، ایده مدیریتی متناسب با توسعه پایدار شهری است. بدیهی است که عناصر و مؤلفه‌های حکمروایی خوب شهری باید با شرایط و ساختارهای جغرافیایی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و الزامات شهر اصیل اسلامی که تجلی‌بخش حیات طیبه است، تطبیق داده شده و بومی شود؛ زیرا اولاً تجربه نشان داده است، صرف توفیق یک ایده و الگو در نقطه‌ای از جهان، موفقیت آن در سایر جوامع و مناطق را تضمین نمی‌کند و ثانیاً تعریف مفهومی ما از خوب و مطلوب با آنچه در خاستگاه این الگو دیده می‌شود متفاوت است. در همین راستا انتشار کتاب حکمروایی خوب شهری توسط انجمن علمی اقتصاد شهری ایران با تألیف دکتر حسین محمدپور زرنندی و دکتر سید محسن طباطبایی مزدآبادی که تلاش کرده پیوندی دقیق بین ظرفیت‌های قانونی، نهادی و مدیریتی در شهرهای کشور و مبانی و محتوای الگوی حکمرانی خوب شهری برقرار کند، گامی شایان توجه و ارزشمند است و می‌تواند هم بر غنای دانش نظری در حوزه مدیریت شهری بیفزاید و هم به عنوان متنی کاربردی مورد استفاده نهادهای و سازمان‌های مدیریت شهری قرار بگیرد.

نایب رئیس شورای اسلامی شهر تهران

فهرست

۱۳	فصل اول: مفهوم حکمروایی خوب شهری
۳	مقدمه
۴	تعریف حکمروایی
۷	تعریف حکومت
۹	دولت محلی
۱۰	حکمروایی شهری
۱۱	حکمروایی خوب شهری
۱۵	اهداف حکمروایی خوب شهری
۱۶	مدل‌های حکمروایی شهری
۱۶	حکمروایی مدیریتی
۱۷	حکمروایی شرکت‌گرا
۱۷	حکمروایی طرفدار رشد
۱۸	حکمروایی رفاهی
۱۹	حکمروایی خوب به‌عنوان یک نظریه
۲۰	جمع‌بندی
۲۳	فصل دوم: ابعاد، عناصر و معیارهای حکمروایی خوب شهری
۲۵	مقدمه
۲۵	مبانی حکمروایی خوب شهری
۲۷	معیارهای حکمروایی خوب
۲۹	ویژگی‌های حکمروایی خوب
۲۹	الف) مشارکت
۳۱	نظریه مشارکتی شری ارنشتاین
۳۲	نظریه اسکات دیویدسون
۳۳	نظریه دیوید درایسکل
۳۵	حاکمیت قانون
۳۶	شفافیت
۳۸	پاسخ‌گویی
۴۰	اجماع‌محوری (توافق جمعی)
۴۰	عدالت
۴۲	کارایی و کارآمدی
۴۳	ذی‌حسابی و مسئولیت‌پذیری

۴۴	جمع‌بندی فصل
۴۵	فصل سوم: اقتصاد و جایگاه آن در حکمروایی خوب شهری
۴۷	مقدمه
۴۷	حکمروایی خوب در موضوعات اقتصاد کلان
۴۷	رشد اقتصادی
۵۱	اثر منابع طبیعی بر رشد اقتصادی کشورها
۵۵	نفرین منابع
۶۰	تجارت خارجی و رشد اقتصادی
۶۲	سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و رشد اقتصادی
۶۸	توسعه بخش مالی
۷۳	اقتصاد محیط‌زیست
۷۵	بیکاری
۷۸	حکمروایی خوب در اقتصاد شهری
۸۱	رشد اقتصادی، فقر شهری و حکمروایی شهری
۸۸	رشد اقتصادی شهر و کاهش فقر: بازار کار و فرصت‌های اقتصادی
۹۴	اهمیت فعالیت‌های اقتصادی محلی و بخش غیررسمی
۹۷	حکمروایی شهری و رشد اقتصادی، فضاهای مانور
۱۰۱	فصل چهارم: نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات در حکمروایی خوب شهری
۱۰۳	مقدمه
۱۰۴	فناوری اطلاعات، وضع فعلی، چشم‌انداز آتی
۱۰۶	ICT در فضای شهری
۱۰۹	چالش زاغه‌ها، اسکان غیررسمی و نقش ICT
۱۱۳	برنامه‌ریزی شهری، مدیریت شهری و نقش ICT
۱۱۳	شهر هوشمند
۱۲۰	رویکردهای شهر هوشمند
۱۲۵	حکمرانی الکترونیک
۱۲۷	تجارب جهانی مدیریت هوشمند شهری
۱۲۷	کره جنوبی (سئول)
۱۲۸	شهرهای هوشمند در هندوستان
۱۲۹	شهرهای هوشمند اروپا
۱۲۹	کپنهاگ
۱۲۹	استکهلم
۱۲۹	آمستردام

۱۲۹وین
۱۳۰شهرهای هوشمند در آمریکا
۱۳۰بوستون
۱۳۰آثار حکمرانی الکترونیک بر حکمرانی خوب شهری
۱۳۱محیط‌زیست شهری، تغییر اقلیم و نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات
۱۳۴زیرساخت‌های شهری و نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات
۱۳۹فصل پنجم: حکمروایی خوب شهری و توسعه پایدار
۱۴۱مقدمه
۱۴۱حکمرانی خوب شهری، به مثابه الگوی توسعه
۱۴۳حکمروایی خوب شهری، توسعه پایدار و کیفیت زندگی شهری
۱۴۶حکمرانی خوب شهری و سلامت شهری
۱۵۲توانمندسازی اجتماع محور و حکمرانی خوب
۱۵۳مفهوم توانمندسازی
۱۵۵عوامل مؤثر بر توانمندسازی اجتماع محور
۱۵۵مؤثر بودن
۱۵۶داشتن حق انتخاب
۱۵۹معناداری
۱۶۰توانمندسازی زنان و حکمرانی خوب
۱۶۲آموزش شهروندی و حکمرانی خوب شهری
۱۶۷حکمرانی خوب سازمانی
۱۷۰جهانی شدن، شهرهای جهانی و حکمرانی خوب شهری
۱۷۶حکمروایی خوب شهری و ضرورت وجود ابزار دیپلماسی شهری
۱۷۹جمع‌بندی
۱۸۱فصل ششم: تجارب جهانی حکمروایی خوب شهری
۱۸۳مقدمه
۱۸۳حکمروایی خوب شهری در کشورهای توسعه‌یافته
۱۸۳حکمروایی خوب در آمریکا
۱۸۵نمونه‌هایی از رویکرد حکمروایی خوب شهری در آمریکا
۱۸۵اصلاح شبکه دموکراتیک در لس‌آنجلس
۱۸۶دپارتمان محله‌ای سیاتل
۱۸۷کمیسیون جوانان همپتون
۱۸۷حکمروایی شهری در کانادا، ونکوور
۱۸۸حکمروایی خوب شهری در اروپا

۱۸۹ حکمروایی خوب شهری در فرانسه
۱۹۱ حکمروایی خوب در پاریس (ایل دوفرانس)
۱۹۳ منابع مالی حکومت‌های محلی در انگلستان
۱۹۳ حکمروایی کلان‌شهری لندن
۱۹۵ حکمروایی شهری در ژاپن
۱۹۶ سیستم مدیریت شهری کلان‌شهر توکیو
۱۹۷ حکمروایی شهری در کشورهای رو به توسعه
۱۹۷ حکمروایی شهری در هندوستان
۱۹۹ حکمروایی شهری در چین

فصل هفتم: حکمروایی خوب شهری در ایران و ظرفیت‌های آن در اسناد فرادست ۲۰۳

۲۰۵ مقدمه
۲۰۵ سابقه حکمرانی شهری در ایران
۲۰۷ حکمروایی شهری در اسناد فرادست
۲۱۷ نظام شهردار- شورا
۲۱۸ مدل شهردار قوی- شورا
۲۱۹ مدل شهردار ضعیف- شورا
۲۲۰ نظام شورا- مدیر شهر
۲۲۱ نظام کمیسیونی
۲۲۲ نظام گردهمایی شهری باز و نماینده
۲۲۳ مدل رهبری جمعی
۲۳۵ حکمروایی شهری و سند چشم‌انداز در افق ۱۴۰۴
۲۳۸ حکمروایی شهری و سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی
۲۴۸ مشارکت شهروندی، حکمروایی شهری و برنامه‌های پنج ساله توسعه
۲۵۱ برنامه چهارم توسعه
۲۵۱ برنامه پنجم توسعه
۲۶۳ جمع‌بندی